

FORUM WEWNĘTRZNE

Zaproszenie do lektury „Święta przebaczenia z Papieżem Franciszkiem. Pomoce duszpasterskie dotyczące spowiedzi i odpustów z nauczaniem papieża Franciszka”, Niepokalanów 2019

Fr. Robert Lezohupski OFMConv.

Wydanie polskie „Święta przebaczenia z Papieżem Franciszkiem”¹ jest niewątpliwie ważnym narzędziem formacji do „hojnego słuchania spowiedzi wiernych i towarzyszenia im na drodze uświęcania jaką jest sakrament pojednania”, drogi uświęcenia zarówno osoby spowiadającej się, jak i spowiednika, owej sztuki „kontemplowania cudów nawrócenia, których w konfesjonale tylko oni i aniołowie są świadkami”².

Ojciec Święty podczas niedawnej (29.03.2019) audiencji dla uczestników 30. już ‘Kursu forum wewnętrznego’ w bardzo znaczących słowach, poza tekstem, poruszył bardzo istotną kwestię, która, będąc niezwykle złożoną, delikatną i niejednoznaczną definicyjnie zasługuje na pogłębioną refleksję w niniejszym krótkim posłowniu.

„I chciałbym dodać - poza tekstem - słowo o terminie „forum wewnętrzne”. To nie jest pozbawione znaczenia wyrażenie: jest bardzo poważne! Forum wewnętrzne musi pozostać wewnątrz i nie może nigdy wyjść na zewnątrz. I mówię to, ponieważ zdałem sobie sprawę, że w niektórych grupach w Kościele, odpowiedzialni i przełożeni - powiedzmy tak - mieszają te dwie rzeczy i biorą z forum wewnętrznego decyzje wykonywane w zakresie zewnętrznym oraz na odwrót. Proszę, to jest grzech! Jest to grzech przeciwko godności osoby, która ufa kapłanowi, wyjawia przed nim swoje życie, prosząc o przebaczenie, a następnie jest to wykorzystywane do naprawienia spraw danej wspólnoty lub ruchu, być może nawet - nie wiem, zgaduję - może nawet jakiegoś nowego zgromadzenia, nie wiem. Forum wewnętrzne musi zawsze pozostać forum wewnętrznym. To rzecz święta. Chciałem to teraz powiedzieć, ponieważ martwię się o to”³.

1. WPROWADZENIE

Forum (wyrażane także poprzez równoważne pojęcie „zakres”) ma znaczenie właściwe i odrębne od samego pojęcia jurysdykcji, to: zakres w jakim jest ona sprawowana, miejsce rozstrzygnięcia sporu, siedziba, właściwość sądowa, władza właściwa do rozstrzygnięcia określonego rodzaju kontrowersji lub do uregulowania określonego rodzaju działalności. W ten sposób forum jest również różne od pojęcia kompetencji, oznacza przestrzeń nie tylko

¹ Penitencjaria Apostolska, *Święto przebaczenia z Papieżem Franciszkiem. Pomoce duszpasterskie dotyczące spowiedzi i odpustów z nauczaniem papieża Franciszka, Postscriptum do wydania polskiego*, Niepokalanów 2019, ss. 103-118.

² Franciszek, *Audiencja dla uczestników ‘Kursu forum wewnętrznego’ zorganizowanego przez Trybunał Penitencjarii Apostolskiej* (29.03.2019), <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2019/03/29/0261/00525.html> [dostęp: 2 kwietnia 2019] (przekład własny).

³ Tamże.

materialną, ale także formalną jurysdykcji; kompetencja jest natomiast zakresem uprawnień przypisanych konkretnemu organowi lub osobie.

Zakres zewnętrzny sprawowania władzy łatwo naturalnie wyróżnić poprzez publiczność i udowodnialność spraw, celów, skutków wraz z identyfikacją adresatów. Zakres wewnętrzny obejmuje ludzkie sumienie, nie można go jednak ograniczać tylko do *forum conscientiae*, ponieważ osąd owej osobistej i wyłącznej relacji z Bogiem, dokonuje się nie tylko na płaszczyźnie intelektu lecz także poprzez władzę rządzenia Kościoła. Jedna władza rządzenia sprawowana w dwóch różnych obszarach, jednym widocznym (forum zewnętrzne), innym ukrytym (forum wewnętrzne)⁴.

2. JEDNA WŁADZA RZĄDZENIA - RÓŻNE ZAKRESY JEJ SPRAWOWANIA

Kan. 130 - *Władza rządzenia zasadniczo jest wykonywana w zakresie zewnętrznym; czasem jednak tylko w zakresie wewnętrznym, tak mianowicie, że skutki, jakie jej wykonywanie zdolne jest wywołać w zakresie zewnętrznym, nie są uznawane w tym zakresie, chyba że jest to postanowione w określonych przez prawo przypadkach.*

Kan. 74. *Chociaż z łaski udzielonej mu ustnie może ktoś korzystać w zakresie wewnętrznym, jednak obowiązany jest udowodnić ją w zakresie zewnętrznym, ilekroć ktoś domaga się tego zgodnie z prawem.*

KKKW, kan. 980, § 1. *Władza rządzenia inna jest w zakresie zewnętrznym, inna w zakresie wewnętrznym czy to sakramentalnym, czy nie sakramentalnym.*

§ 2. *Jeżeli władza rządzenia wykonywana jest jedynie w zakresie wewnętrznym, skutki, jakie jej wykonywanie zdolne jest wywołać w zakresie zewnętrznym, nie są w tym zakresie uznawane, chyba, że jest to postanowione w określonych przez prawo przypadkach.*

2.1. Zakres zewnętrzny

Na forum zewnętrznym Kościół sprawuje władzę rządzenia by dążyć do dobra wspólnego o charakterze publicznym oraz porządkować stosunki społeczne wiernych. Władza rządzenia w zakresie zewnętrznym jest sprawowana ze skutkami prawnymi w porządku publicznym, obejmując: dyscyplinę, porządek, stosunki społeczne wiernych między sobą oraz z różnymi władzami.

2.2. Zakres wewnętrzny

Na forum wewnętrznym Kościół sprawuje władzę rządzenia, aby dbać przede wszystkim o duchowe i prywatne dobro poszczególnych wiernych; porządkuje stosunki

⁴ Dla pogłębionej analizy prawnej pojęć wraz z obszerną bibliografią zob. Costantino-M. Fabris, *Il foro interno nell'ordinamento giuridico ecclesiale*, w: Prawo Kanoniczne 58 (2015) nr 3, s. 50-64 oraz Ginter Dzierżon, *Zakresy sprawowania władzy rządzenia w kanonicznym porządku prawnym (Kan. 130 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku)*, w: Roczniki Nauk Prawnych, tom XXVIII, numer 3, 2018, s. 181-191.

wiernych z Bogiem, aby prowadzić ich drogą zbawienia. Wszystko, to co dzieje się w głębi sumienia i ma bezpośredni związek z Bogiem należy do forum wewnętrznego.

3. WYJĄTKOWOŚĆ FORUM WEWNĘTRZNEGO

W systemach prawnych państw „*De internis non iudicat Praetor*” (sędzia nie sędzi ludzkich myśli). Forum wewnętrzne jest specyficzną i wyłączną cechą porządku prawnego Kościoła Katolickiego:

- w służbie Bogu, która ma miejsce przede wszystkim w zakresie sumienia;
- dla wiecznego zbawienia dusz, które odbywa się zasadniczo w wewnętrznej istocie człowieka;
- w porządku prawnym samego Kościoła, którego celem jest życie i rozwój Mistycznego Ciała, którego wierni są częścią dzięki wewnętrznej, radykalnie wolnej przynależności.

Forum wewnętrzne to całość spraw, czynów i ich konsekwencji, w których wierni uczestniczą lub wprowadzają w życie, poprzez wewnętrzny akt swego sumienia, a które mogą być poznane (zgodnie z prawem) tylko i wyłącznie poprzez ich dobrowolne ujawnienie.

Forum wewnętrzne to zatem całość relacji pomiędzy wiernym a Bogiem, w których pośredniczy Kościół, nie po to by bezpośrednio zarządzać społecznymi konsekwencjami takich relacji, lecz zapewnić nadprzyrodzone dobro wiernego w odniesieniu do jego przyjaźni z Bogiem, a mianowicie do stanu łaski, a więc w konsekwencji w odniesieniu do życia wiecznego.

3.1. Forum wewnętrzne sakramentalne - sakrament pokuty i pojednania

Sakrament pokuty i pojednania (zakres wewnętrzny sakramentalny), to uprzywilejowana przestrzeń i doskonały akt religijny w zakresie wewnętrznym: jedna duszę z Bogiem; przywraca właściwy porządek relacji człowieka z Bogiem oraz godzi wiernych także ze wspólnotą Kościoła.

3.2. Forum wewnętrzne pozasakramentalne

Forum wewnętrzne pozasakramentalne jest przestrzenią wyjawienia kwestii sumienia, które wierni mogą uczynić poza spowiedzią, zawsze jednak w tajemnicy, bez charakteru publicznego, np.:

- poprzez kierownictwo duchowe realizowane za pomocą odrębnych i oddzielnych aktów od spowiedzi sakramentalnej;
- poprzez wyjawienie kwestii sumienia przez zakonników wobec ich przełożonych;
- prośbą o radę lub zgłoszenie poważnych kwestii przełożonym kościelnym z wzajemnym zobowiązaniem do zachowania tajemnicy.

4. PRZEDMIOT FORUM WEWNĘTRZNEGO

Zakres wewnętrzny obejmuje całe życie moralne człowieka. Niektóre znaczące jego kategorie to:

1. grzech, jako przynależący do sakramentu pokuty;
2. kary zaciągnięte wskutek grzechu, ale pozostające jako kary *latae sententiae* nie zadeklarowane;
3. nieprawidłowości nie zadeklarowane kanonicznie i ukryte;
4. nieprawidłowości wynikające z ukrytych okoliczności;
5. osobiste lub rzeczowe zobowiązania, ze względów ukrytych w sumieniu;
6. fakty lub okoliczności, które powodują powstanie pewności co do nieważności lub wątpliwości co do ważności aktów sakramentalnych, w odniesieniu do których nie jest możliwe (w sensie absolutnym lub poprzez niemożność moralną) dostarczenie dowodów zewnętrznych;
7. nastroje, nawyki, tendencje psychologiczne lub moralne, których zazwyczaj nie objawia się na zewnątrz (np. wewnętrzne wady, fobie i tym podobne);
8. problemy, które naprawdę dotyczą życia moralnego niektórych ludzi.

Posługa sprawowania władzy rządzenia w zakresie wewnętrznym jest dla duchowego i prywatnego dobra wiernych, skutki zatem, które wywołuje, czasami nie są rozpoznawane na forum zewnętrznym z powodu braku zewnętrznych dowodów na to, co wydarzyło się na forum wewnętrznym; nie oznacza to, że nie ma skutków w zakresie zewnętrznym, ale tylko to, że nie są one rozpoznawane dowodowo w zakresie zewnętrznym. Sytuacja wiernych jednak, zarówno w sumieniu, jak i przed wspólnotą Kościoła jest uregulowana i nie muszą się niepokoić.

5. PODMIOTY SPRAWOWANIA WŁADZY RZĄDZENIA W ZAKRESIE WEWNĘTRZNYM

Jest to działalność jurysdykcyjna Kościoła, podmiotami zatem, które mogą wykonywać czynności na forum wewnętrznym, są: Stolica Apostolska dla Kościoła powszechnego, ordynariusz miejsca dla wiernych podległych mu w sprawach niezastrzeżonych Stolicy Apostolskiej, kapłan (biskup lub prezbiter) jako minister sakramentu pokuty.

6. PENITENCJARIA APOSTOLSKA – JURYSDYKCJA ŁASKI NA FORUM WEWNĘTRZNYM

Penitencjaria Apostolska sprawuje **jurysdykcję łaski na forum wewnętrznym**⁵. Można słusznie powiedzieć, że wypełnia służbę wyłącznie duchową, to znaczy funkcję bezpośrednio związaną z celem misji Kościoła, jakim jest zbawienie ludzkiej duszy (*salus animarum*). Na forum wewnętrznym, zarówno sakramentalnym, jak i pozasakramentalnym, Penitencjaria Apostolska udziela rozgrzeszeń, dyspens, łask, uważnień, zamian oraz wielu innych. Penitencjaria Apostolska jest więc organem służącym spowiednikom i penitentom. Słusznie można ją nazwać „Trybunałem Miłosierdzia”, ponieważ jej główną misją jest

⁵ Zob. Robert Leżohupski, *Breviarium confessoris – wybrane zagadnienia praktyczne odnośnie do sakramentu pokuty*, w: „Prawo i Kościół”, t. 4 (2012), s. 129–157.

pomaganie w procesie pojednania z Bogiem i z Kościołem wiernego, który znalazł się w sytuacji nie dającej się pogodzić z jego wiecznym zbawieniem⁶.

7. CECHY CHARAKTERYSTYCZNE FORUM WEWNĘTRZNEGO

7.1. Inicjatywa wiernego

Jest to absolutnie dobrowolna jurysdykcja nie oparta na sporze prawnym: tylko zainteresowany wierny jest w stanie dobrowolnie poddać się pod jurysdykcję forum wewnętrznego, także dlatego, że tylko on jest w stanie pokazać prawdę o wydarzeniach, które miały miejsce.

7.2. Tajne rozstrzygnięcie prawne

Rozstrzygnięcie, po który wystąpiono do odpowiedniego organu władzy, jest aktem tajnej jurysdykcji, wynikającym zarówno z tajnego charakteru faktów, na których się opiera proces, jak i z poufnego sposobu, w jaki zainteresowaną stroną poddała się pod jurysdykcję.

7.3. Środek prawny przebaczenia

Jurysdykcja na forum wewnętrznym jest ze swej natury aktem przebaczenia i miłosierdzia. Jej realizacja jest możliwa tylko poprzez autentycznie wolną decyzję wiernego, który spontanicznie odwołuje się do władzy kościelnej.

7.4. Pewność prawa i kwestia dowodów

Rozstrzygnięcie na forum wewnętrznym jest prawnie skuteczne i nie ma potrzeby powtarzania go na forum zewnętrznym; ponieważ jednak jest tajne, nie ma charakteru publicznego, stwarza pewien problem bezpieczeństwa prawnego, odnosząc się tu zasadniczo do aspektu dowodowego.

Co do zakresu wewnętrznego sakramentalnego: pieczęć sakramentalna spowiedzi jest absolutnie nienaruszalna. „Pojednanie jest dobrem, które mądrość Kościoła zawsze strzegła z całą mocą moralną i prawną pieczęcią sakramentalną. Jest ono, nawet jeżeli nie zawsze rozumiane przez współczesną mentalność, niezastąpione dla świętości sakramentu i dla wolności sumienia penitenta. Musi on być zawsze pewny, w każdej chwili, że rozmowa sakramentalna pozostanie sekretem konfesjonału, między własnym sumieniem, które się otwiera na łaskę i Boga, a koniecznym pośrednictwem kapłana”⁷.

Oдноśnie forum wewnętrznego pozasakramentalnego, aby zapobiec upublicznieniu kwestii rozstrzygniętych poza sakramentem spowiedzi doświadczenie prawne skonsolidowało dyskretne i anonimowe formy możliwości zewnętrznego poświadczenia, w razie potrzeby, otrzymania odpowiednich dyspens.

⁶ Zob. Benedykt XVI, Reskrypt *ex Audientia SS.mi* z dnia 16 czerwca 2005: „Penitencjaria Apostolska, aby móc wykonywać swoje zadania na forum wewnętrznym, posiada wszystkie konieczne uprawnienia, z wyjątkiem jedynie tych, które Ojciec Święty zakomunikował bezpośrednio Kardynałowi Penitencjarzowi, chcąc zarezerwować je sobie”.

⁷ Franciszek, *Audiencja dla uczestników 'Kursu forum wewnętrznego' zorganizowanego przez Trybunał Penitencjarii Apostolskiej* (29.03.2019), <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2019/03/29/0261/00525.html> [dostęp: 2 kwietnia 2019] (przekład własny).

Kan. 1082. *Jeśli czego innego nie postanawia reskrypt Penitencjarii, dyspensa udzielona w zakresie wewnętrznym niesakramentalnym od przeszkody tajnej, powinna być wpisana do księgi przechowywanej w tajnym archiwum kurii i nie jest potrzebna inna dyspensa w zakresie zewnętrznym, gdy przeszkoda tajna stanie się później publiczną.*

7.5. Niemożność komunikowania między zakresem wewnętrznym a zewnętrznym

Nie komunikowalność obu forów jest ogólną zasadą porządku kanonicznego, gwarantującą wolność i godność osoby. Zasada ta ma jednak pewne wyjątki. Sprawy wszczętej w zakresie zewnętrznym nigdy nie można wnieść później na forum wewnętrzne, z wyjątkiem niektórych szczególnych przypadków przewidzianych przez kan. 64.

Kan. 64. *Zachowując nienaruszone prawo Penitencjarii w odniesieniu do zakresu wewnętrznego, łaska, której odmówiła jakakolwiek dykasteria Kurii Rzymskiej, nie może być ważnie udzielona przez inną dykasterię tejże Kurii lub przez inną kompetentną władzę - niższą od Biskupa Rzymskiego - bez zgody dykasterii, z którą sprawę zaczęto załatwiać.*

8. NIE MIESZAĆ ZAKRESU WEWNĘTRZNEGO Z ZAKRESEM ZEWNĘTRZNYM

Nieuprawnione mieszanie forum wewnętrznego z zewnętrznym jest nadużyciem duchowym, niesprawiedliwością pochodzącą z niewłaściwego korzystania z władzy rządzenia związanej z ich funkcją, jest wyrządzeniem szkody danej osobie, pogwałceniem jej godności. Ustawodawca jest tu jednoznaczny, poniżej wymieńmy choćby kilka przykładów.

8.1. Prawo wyboru własnego spowiednika

Kan. 991. *Każdy wierny ma prawo wyznać swoje grzechy wybranemu przez siebie spowiednikowi, także innego obrządku, zatwierdzonemu zgodnie z prawem.*

8.2. Formacja kapłańska i zakonna

Kan. 240, § 1. *Oprócz spowiedników zwyczajnych, powinni regularnie przychodzić do seminarium także inni spowiednicy, a ponadto alumni powinni mieć zawsze możliwość udania się, z zachowaniem jednak seminaryjnej dyscypliny, do jakiegokolwiek spowiednika, w seminarium lub poza nim.*

§ 2. *W podejmowaniu decyzji przy dopuszczaniu alumnów do święceń lub wydalaniu z seminarium, nigdy nie wolno żądać opinii kierownika duchowego i spowiedników.*

Kan. 630, § 1. *Przełożeni powinni zostawić swoim podwładnym należną wolność w zakresie korzystania z sakramentu pokuty i kierownictwa duchowego, z zachowaniem wszakże dyscypliny instytutu.*

§ 2. Zgodnie z przepisami własnego prawa, przełożeni mają troszczyć się o to, ażeby ich podwładni mieli do dyspozycji **odpowiednich spowiedników**, u których mogliby się często spowiadać.

8.3. Zakaz spowiadania seminarzystów, nowicjuszy i alumnów

Kan. 985. Mistrz nowicjuszy i jego pomocnik, rektor seminarium lub innego zakładu wychowawczego, **nie powinni przyjmować spowiedzi swoich alumnów mieszkających w tym samym domu**, chyba że w poszczególnych przypadkach alumni **dobrowolnie** o to proszą.

Kan. 630, § 4. Przełożeni **nie powinni spowiadać swoich podwładnych**, chyba że sami **dobrowolnie** o to proszą.

§ 5. Podwładni powinni z zaufaniem przychodzić do swoich przełożonych, którym też mogą w sposób wolny i nie przymuszony otwierać swoje wnętrza. Natomiast **zabrania się przełożonym nakłaniać ich w jakikolwiek sposób do otwierania przed nimi sumienia.**

9. ZAKOŃCZENIE

Forum wewnętrzne, to intymny, osobisty obszar relacji między miłosiernym Bogiem a wiernym, przestrzeń rozeznawania, wolnego wyboru, pojednania, uzdrowienia, miłosierdzia. Jego uprzywilejowany sakramentalny wymiar ma spowiedź.

Papież Franciszek w homilii podczas nabożeństwa pojednania 29 marca 2019 raz jeszcze przywołał jej moc i wartość. „A jednak zło jest silne, ma uwodzicielską moc: pociąga, urzeka. Aby oderwać się od niego, nie wystarczą nasze starania, potrzebujemy większej miłości. Bez Boga nie można przezwyciężyć zła: tylko Jego miłość podnosi wewnętrznie, tylko Jego czułość wlana w serce czyni człowieka wolnym. Jeśli chcemy wyzwolenia od zła, to trzeba uczynić miejsce dla Panu, który przebacza i uzdrawia. A czyni to przede wszystkim poprzez sakrament, który będziemy celebrować. Spowiedź jest przejściem od nędzy do miłosierdzia, jest pismem Boga na sercu. Odczytujemy tam za każdym razem, że jesteśmy cenni w oczach Boga, że On jest Ojcem i kocha nas bardziej, niż my miłujemy samych siebie. (...) Ważne jest upamiętnienie Bożego przebaczenia, pamiętanie o Jego czułości, zasmakowanie na nowo doświadczonego pokoju i wolności. To jest bowiem istotą spowiedzi: nie wyznane przez nas grzechy, ale Boża miłość, którą otrzymujemy i której zawsze potrzebujemy. Może nas najść jeszcze wątpliwość: „spowiedź niczemu nie służy, zawsze popełniam te same grzechy”. Ale Pan nas zna, wie, że walka wewnętrzna jest trudna, że jesteśmy słabi i skłonni do upadku, często powracamy do czynienia zła. I proponuje nam, abyśmy powracali na nowo do czynienia dobra, prosząc o miłosierdzie. To On nas podniesie i uczyni nowymi stworzeniami. Powróćmy do spowiedzi, przywróćmy temu sakramentowi miejsce, na jakie zasługuje w życiu i w duszpasterstwie!”⁸.

⁸ Franciszek, *Homilia podczas nabożeństwa pojednania* w Bazylice Watykańskiej (29.03.2019), <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2019/03/29/0264/00526.html> [dostęp: 2 kwietnia 2019] (przekład własny).

Powierzenie danego rozstrzygnięcia Kościołowi na forum wewnętrznym, sakramentalnym czy pozasakramentalnym, to owoc wolnej, osobistej, autonomicznej decyzji wiernego, zgodnie z najwyższym dobrem jakim trzeba się kierować w praktyce duszpasterskiej - „salus animarum”, zbawienie dusz. Przypomina zatem Papież Franciszek „Forum wewnętrzne musi zawsze pozostać forum wewnętrznym. To rzecz święta”⁹.

⁹ Franciszek, *Audiencja dla uczestników 'Kursu forum wewnętrznego' zorganizowanego przez Trybunał Penitencjarii Apostolskiej*, Franciszek, *Audiencja dla uczestników 'Kursu forum wewnętrznego' zorganizowanego przez Trybunał Penitencjarii Apostolskiej* (29.03.2019), <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2019/03/29/0261/00525.html> [dostęp: 2 kwietnia 2019] (przekład własny).